

Kirjallinen asiantuntijalausunto valtion talousarvioesityksestä vuodelle 2026

Eduskunnan valtiovarainvaliokunnan työ- ja elinkeinojaostolle

Kainuun liitto kiittää mahdollisuudesta jättää pyynnöstä asiantuntijalausunto valtion talousarvioesityksestä vuodelle 2026. Lausuntopyynnössä pyydettiin keskittymään kahteen teemaan: EU:n alue- ja rakennepoliitikan toteuttamisen painotuksiin ja kipupisteisiin sekä ELY-keskusten muutokseen alueelliseksi elinvoimakseksi ja muutoksen vaikutuksiin maakuntien liittojen näkökulmasta. Kainuun liiton puolesta lausun seuraavasti.

EU:n alue- ja rakennepoliitikan toteuttaminen - Painotukset ja kipupisteet

EU:n alue- ja rakennepoliitikka kuuluu työ- ja elinkeinoministeriön hallinnonalaan. Hallinnonalan toimenpiteillä tuetaan yleisesti talouskasvua. Talousarviokirjassa todetaan myös, että taloudellisesti vahvan Suomen keskeisin haaste on muun muassa nostaa t&k-menojen osuus 4 prosenttiin BKT:sta vuoteen 2030 mennessä. Kainuun näkökulmasta merkittävin väline talouskasvun tuottamiseen sekä TKI-panostuksiin on EU:n alue- ja rakennepoliitikka. Se on käytännössä ainoa rahoitusväline aluekehittämiseen tällä hetkellä.

Työllisyys ja yrittäjyys -teemassa talousarvioesityksen mukaan tavoitellaan esimerkiksi työvoiman osaamisen kehittämistä, yritysten kansainvälistymistä ja kasvua, alkavaa yritystoimintaa sekä torjuttua työttömyyttä ja työmarkkinoiden kohtaanto-ongelmia. Työllisyys- ja yrittäjyyspolitiikassa painotuksena on myös kasvun vauhdittaminen vastaamalla yritysten työvoima- ja osaamistarpeisiin sekä luomalla edellytyksiä uudelle yritystoiminnalle. Tätä kaikkea Kainuussa rahoitetaan käytännössä EU:n aluekehitysvaroilla.

Aluekehittämisestä todetaan erityisesti, että se on valtion, kuntien ja muiden toimijoiden vuorovaikutukseen perustuvaa laajaalaista ja monitasoista toimintaa, joka perustuu alueiden erilaisiin vahvuuksiin ja tarpeisiin. Käytännössä aluekehitys on siis talouskasvun edistämistä paikallisella ja

Osoite:

Kainuun liitto,
Kauppakatu 1
87100 Kajaani

Sähköposti:

etunimi.sukunimi@kainuunliitto
to.fi
Kirjaamo 040 722 0900
www.kainuunliitto.fi

Laskutus:

Kainuun liitto
003724969924
PL 5016
02066 DOCUSCAN

Y-

tunnus:
2496992-
4

maakunnallisella tasolla. Talouskasvun rahallisia panostuksia saadaan Kainuussa muiden erityisesti Itä- ja Pohjois-Suomen maakuntien tilanteen mukaisesti ennen muuta EU:n aluekehitysvaroista ja ne kohdennetaan voimassa olevan maakuntaohjelman ja valtakunnallisten alueiden kehittämisen painopisteiden mukaisesti. Aluekehittämisen pitäisi aina perustua kunkin alueen omiin vahvuuksiin. Tätä on tukenut myös EU:n alue- ja rakennepolitiikan toimeenpano läheisyysperiaatteen mukaisesti paikallisella tasolla.

Vuoden 2026 osalta merkittävin muutos liittyy valtioneuvoston 9.10.2025 tekemään päätökseen Uudistuva ja osaava Suomi -ohjelman 300 miljoonan euron arvosta tehdyistä uudelleen kohdennuksista. Päätös on tehty sen jälkeen, kun valtion talousarvioesitys on annettu eduskunnalle eikä muutokset sinänsä vaikuta talousarviokirjan lukuihin, mutta se muuttaa perustavalla tavalla maakuntien mahdollisuuksia täyttää yhdessä sovitut ja talousarviokirjaan aluekehittämiselle, talouskasvulle ja TKI-panostuksille kirjatut tavoitteet.

Uudelleen kohdennukset tehdään perustamalla kaksi uutta toimintalinjaa, joista päätetään valtakunnallisesti. Tämä muuttaa merkittävällä tavalla valtakunnallisten teemojen ja aluerahoituksen välistä suhdetta ja läheisyysperiaatteen toteutumista Suomessa. Maakuntien liitoilla ei ainakaan tämän lausunnon kirjoittamisvaiheessa ole tiedossa, millä tavalla alueellinen harkinta otetaan mukaan teemojen päätöksentekoprosessiin.

EU-ohjelmien välitarkastelu tarjoaa perinteisesti mahdollisuuden päivittää aluekehitysrahoituksen kohdentamista toimintaympäristössä tapahtuneiden muutosten mukaisesti. Uusista toimintalinjoista puolustusteollisuutta ja kaksikäyttöisyyttä tukevan teollisuuskapasiteetin vahvistamista voidaan pitää maailman turvallisuustilanteen rajun muutoksen myötä perusteltuna kohdennuksena, mikäli sillä aidosti pyritään globaalisti vahvistuvan toimialan kasvuun kaikissa maakunnissa. Valtioneuvoston päätöksessä tosin viitataan 700 yritykseen, mikä voi viitata olemassa olevien toimialan yritysten tukemiseen. Puolustusteollisuuden yritykset eivät jakaudu maantieteellisesti tasaisesti, erityisesti itärajan maakunnissa puuttuu puolustusteollisuuden yritykset laajassa mittakaavassa, minkä vuoksi uudelleen kohdennuksen yhteydessä päätetty rajausta uhkaa keskittää toimintalinjan rahoituksen muualle kuin itärajan maakuntiin.

Toinen uusista toimintalinjoista on sotilaallista liikkuvuutta edistävän kaksikäyttöisen liikenneinfrastruktuurin kehittäminen, johon kohdennetaan n. 210 milj. euroa. Tämä on periaatteellisesti täysin uusi aluekehitysvarojen käyttökohde, koska tähän asti aluekehitysvaroista rahoituskelpoiset saavutettavuushankkeet ovat olleet hyvin paikallisia, alueen kärkitoimialojen toimintaympäristön kehittämistä tukevia hankkeita. On merkittävä periaatteellinen muutos, että aluekehitysvaroja ryhdytään käyttämään merkitykseltään selvästi valtakunnallisten ja sitä laajempien infrastruktuurihankkeiden rahoittamiseen. Tässä yhteydessä on todettava, että sotilaallisen liikkuvuuden hankkeet ovat Suomen turvallisuuden näkökulmasta täysin perusteltuja ja tukevat myös elinkeinoelämän tarpeita, mutta niitä ei pitäisi rahoittaa aluekehitysvaroilla.

300 miljoonan euron uudelleen kohdennukset EU-ohjelmakauden loppuvuosina vähentää merkittäväällä tavalla Kainuun mahdollisuuksia rakentaa maakunnan omiin vahvuuksiin perustuen talouskasvua, osaamisen kehittämistä sekä yritysten kasvua ja kansainvälistymistä. On myös olennaista huomata, että päätös tulee heikentämään Suomen TKI-panostusten polkua kohti 4 %:n osuutta bruttokansantuotteesta, koska esimerkiksi Kainuussa aluekehitysvarat ovat olleet ainoa julkinen TKI-rahoitus. Tilanne on sama pääasiallisesti koko Itä- ja Pohjois-Suomessa, koska esimerkiksi Business Finlandin rahoitus painottuu voimakkaasti Uudellemaalle sekä Länsi- ja Etelä-Suomeen.

Valtioneuvoston päätös EU:n alue- ja rakennepolitiikan rahoitusvälineiden uudelleen kohdennuksista vähentää Kainuuseen allokoitavaa rahoitusta n. 6,7 miljoonaa euroa verrattuna kuluvaan vuoteen. Käytännössä tämä tarkoittaa, että rahoitushakuja voidaan avata normaalia selvästi vähemmän. Tämä näkyy väistämättä heikentyvänä aluekehittämisenä ja aiempaa huonompina mahdollisuuksina toimeenpanna maakuntaohjelmaa. Rahoituksen kohdentumista maakunnittain ei valtioneuvoston päätöksessä turvattu, vaan hankkeiden alueellinen kohdentaminen tehdään suuraluetasolla.

Erityisesti itärajan maakunnan näkökulmasta on harmillista, että EU:n komission pohjaesitys tarjosi mahdollisuuden kohdentaa välitarkastelussa tukea erityisesti itäisten raja-alueiden haasteisiin. Valtioneuvoston päätös aiheuttaa voimaan astuessaan tilanteen, jossa väistämättä rahoitus ohjautuu Kainuun tyyppisistä itärajan maakunnista pois. Näin ollen haasteet eivät rajoitu vain talousarviovuoteen 2026 vaan ne ulottuvat myös seuraavaan EU:n monivuotiseen rahoituskehikseen liittyvään vaikuttamistyöhön ja Suomen perusteluihin itärajan erityisestä tuesta, kun nyt tehdyllä päätöksellä Suomi jätti hyödyntämättä mahdollisuuden itse kohdentaa tukea itärajalla kohdattuihin haasteisiin.

ELY-keskusten muutos alueelliseksi elinvoimakeskuksiksi - Muutoksen vaikutukset maakuntien liittojen näkökulmasta

Valtion aluehallintouudistus on merkitykseltään suuri suomalaiselle aluekehitykselle ja maakuntien liitoille. Nykyisessä valtion aluehallinnon rakenteessa ELY-keskukset ovat aluekehityksessä kunnallista itsehallintoa edustavien maakuntien tärkein yhteistyökumppani ja vastinorganisaatio alueilla.

Kainuun liitto tukee hallitusohjelman isoa tavoitetta sujuvoittaa muun muassa lupakäytäntöjen prosesseja. Tuon tavoitteen saavuttamiseksi sekä TE-palveluita koskevan uudistuksen yhteisvaikutuksena aluehallinnon uudistus on välttämätön. On kuitenkin todettava, että valtion aluehallinnon alueellisesta läsnäolosta jää päätetyn lainsäädännön mukaisesti toimeenpantuna vakava huoli.

Kun kyseessä on elinvoiman kehittämiseen liittyvät tehtävät, paikallisten olosuhteiden tunteminen vähintään maakunnittain on valtion aluehallinnossa tärkeää. Aluehallinnon aito läsnäolo on erityisen

tärkeää erityisolosuhteiden maakunnissa, kuten itäisessä ja pohjoisessa Suomessa tai rakenteellisista haasteista kärsivissä maakunnissa.

Lainsäädännössä päätettiin uusien elinvoimakeskusten toimialueista ja toimipaikoista. Kainuun liitto ei hyväksy muodostuvaa tilannetta, jossa kaikissa maakunnissa ei vuodesta 2026 alkaen ole toimivallaltaan yhteneväisiä aluehallinnon toimipaikkoja. Kainuun liitto mielestä elinvoimakeskusten päätoimipaikoista ei olisi pitänyt säätää, vaan yhtä maakuntaa laajempien elinvoimakeskusten toimipaikkojen olisi pitänyt olla keskenään tasavertaisia.

Päätoimipaikkastatus on jo määritellyt esimerkiksi elinvoimakeskusten ylijohtajan virkapaikan. Aiemmin julkisessa haussa olleen Pohjois-Suomen elinvoimakeskusten, johon Kainuu jatkossa kuuluu, ylijohtajan virkapaikaksi oli määritelty Oulu. Tämä johtanee myös asiantuntijoiden keskittymiseen ylimmän johdon mukana. Tämä ei vastaa koko Suomen edun mukaista elinvoimapolitiikkaa. Päätoimipaikoista säätäminen ei tue modernia monipaikkaista työelämää valtionhallinnossa.

Elinvoimakeskuksilla tulee olemaan runsaasti valtakunnallisesti keskitettäviä tehtäviä. Tämä heikentää yksittäisiä elinvoimakeskuksia ja kaventaa niiden luonnetta aidosti monialaisina yksikköinä toimialueillaan. Esimerkiksi yksittäisen yrityksen näkökulmasta on vaikeaa ymmärtää, mitä palveluja hoidetaan oman toimialueen elinvoimakeskuksesta käsin aitona lähipalveluna.

Yksi uudistuksen suurimmista riskeistä Kainuun ja usean muun maakunnan näkökulmasta liittyy EU:n maaseuturahaston varojen allokaatioon. Tällä hetkellä maaseuturahaston varat allokoidaan ELY-keskuksittain, mikä muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta tarkoittaa käytännössä maakunnittaista rahoituksen kohdentumista. Aluehallinnon uudistus muuttaa teknisesti kaikki maininnat ELY-keskuksista elinvoimakeskuksiksi, mikä muuttaa radikaalilla tavalla maaseuturahaston varojen kohdentamisen ja laajentaa kohdennuksen maakunnista elinvoimakeskusten kokoisille alueille. Tämä on suuri riski sille, että osa maakunnista menettää merkittävästi maaseuturahaston rahoitusta. Lainsäädäntöön olisi pitänyt kirjata, että maaseuturahaston rahoitustehtävät hoidetaan maakunnittain.

Talousarvioesityksessä vuodelle 2026 viitataan työvoimapalveluiden järjestymisvastuun siirtymiseen valtiolta kunnille. Tätä tukisi periaatteellisella tasolla rakennerahastovaroista ESR-rahoituksen viranomaistehtävien siirto elinvoimakeskuksilta maakuntien liitoille siltä osin, kun rahoituksella tuetaan työvoimapalveluiden näkökulmasta relevantteja tavoitteita.

Lainsäädännön elinvoimakeskuksia koskeissa tavoitteissa todetaan muun muassa, että elinvoimakeskusten toiminnan on tarkoitus tukea alueiden omiin vahvuuksiin ja erityispiirteisiin perustuvaa alueiden kehittämistä yhteistyössä maakuntien liittojen kanssa. Useamman maakunnan muodostamisissa elinvoimakeskuksissa tulisi huomioida maakuntien erilaisuus niin, että substanssimäärärahapäätöksissä päätettäisiin maakuntakohtaisista määrärahaziintöistä nykyistä käytäntöä laajemmin. Tällä varmistettaisiin

määrärahojen tasapuolinen käyttö. Tämä olisi erityisen tärkeää Kainuun tyypillisessä tilanteessa, jossa uuden elinvoimakeskuksen muodostavat kaksi hyvin erikokoista maakuntaa.

Kajaanissa 22.10.2025

Riikka Pirkkalainen

maakuntajohtaja